

Laidiens: **14.09.2020., Nr. 177**

Oficiālās publikācijas Nr.: **2020/177.8**

Finanšu un kapitāla tirgus komisijas normatīvie noteikumi Nr. 147

Rīgā 2020. gada 1. septembrī

(Finanšu un kapitāla tirgus komisijas padomes
sēdes protokols Nr. 36 8. p.)

Fonda kopējā riska un riska darījumu apmēra ar darījumu partneri aprēķināšanas normatīvie noteikumi

*Izdoti saskaņā ar Ieguldījumu pārvaldes
sabiedrību likuma 66. panta 8.¹ daļu*

I sadaļa Vispārīgie jautājumi

1. "Fonda kopējā riska un riska darījumu apmēra ar darījumu partneri aprēķināšanas normatīvie noteikumi" (tālāk tekstā – noteikumi) nosaka Ieguldījumu pārvaldes sabiedrību likuma 66. pantā minēto darījumu ierobežojumu ievērošanas aprēķina kārtību, t.sk. septītajā un 7.¹ daļā minētā fonda kopējā riska, astotajā daļā minētā riska darījumu apmēra ar darījumu partneri, kā arī pārējās daļās minēto darījumu ierobežojumu aprēķināšanas kārtību.

2. Noteikumi ir saistoši ieguldījumu pārvaldes sabiedrībām, aprēķinot to pārvaldē esošajiem Latvijā reģistrētajiem atvērtajiem ieguldījumu fondiem vai apakšfondiem Ieguldījumu pārvaldes sabiedrību likuma 66. pantā noteikto ieguldījumu ierobežojumu ievērošanu.

3. Noteikumos lietotie saīsinājumi:

- 3.1. AFI – atvasinātais finanšu instruments;
- 3.2. fonds – atvērtais ieguldījumu fonds vai apakšfonds;
- 3.3. Komisija – Finanšu un kapitāla tirgus komisija;
- 3.4. RPV – riskam pakļautā vērtība;
- 3.5. RTN – regulētā tirgū netirgots;
- 3.6. RTT – regulētā tirgū tirgots;
- 3.7. sabiedrība – ieguldījumu pārvaldes sabiedrība.

4. Noteikumos lietotie termini:

- 4.1. aktīvu pārdošanas ar atpirkšanu darījums (*sale and repurchase agreement*) – vērtspapīru pārdošana par noteiktu cenu ar nosacījumu atpirkt tos pašus vai līdzīgus vērtspapīrus par noteiktu cenu darījuma termiņa beigās, fondam saglabājot būtisku riska un ieguvumu daļu, kas izriet no pārdotajiem vērtspapīriem;
- 4.2. aktīvu pirkšanas ar atpārdošanu darījums (*purchase and resale agreement*) – vērtspapīru pirkšana par noteiktu cenu ar nosacījumu atpārdot tos pašus vai līdzīgus vērtspapīrus par noteiktu cenu darījuma termiņa beigās;
- 4.3. barjeras iespējas līgums (*barrier option*) – iespējas līgums, kurā papildus līgumā fiksētajai cenai (*strike price*) ir ietverti specifiski nosacījumi par barjeras vai impulsa sliekšņa (*trigger*) līmeni. Ja iespējas līguma termiņa laikā līguma bāzes aktīvs skar barjeru, iespējas līgumā paredzētas noteiktas sekas (piemēram, iespējas līguma aktivizēšana vai neitralizēšana), kuras ir atkarīgas no barjeras iespējas līguma veida;
- 4.4. bezriskā ienesīgums (*risk free return*) – ienesīgums, ko nodrošina ieguldījums augstas kvalitātes valsts emitētajās īstermiņa obligācijās, kuru dzēšanas termiņš nepārsniedz trīs mēnešus, piemēram, ASV trīs mēnešu valsts parādzīmēs;
- 4.5. daļēji apmaksāts vērtspapīrs (*partly paid security*) – vērtspapīrs, par kuru tā pircējs ir samaksājis tikai daļēji. Nesamaksāto summu maksā tad, kad to nosaka vērtspapīra emitents;
- 4.6. darījumi fonda ieguldījumu portfeļa efektīvas vadības (*efficient portfolio management*) nodrošināšanai – darījumi, kas uzskaitīti Ieguldījumu pārvaldes sabiedrību likuma 33. panta sešpadsmitajā daļā un atbilst Ieguldījumu pārvaldes sabiedrību likuma 33. panta septiņpadsmitajā daļā noteiktajiem kritērijiem;
- 4.7. darījumu koncentrācijas risks – iespējamo zaudējumu apmērs no darījumiem, ko veido fonda ieguldījumi pārvedamos vērtspapīros un naudas tirgus instrumentos, fonda noguldījumi un darījumi ar atvasinātajiem finanšu instrumentiem, kuru emitents vai garantētājs, noguldījuma piesaistītājs vai darījuma otra puse ir viena un tā pati persona. Vienā grupā ietilpstošas komercsabiedrības uzskata par vienu personu;
- 4.8. dispersijas mijmaiņas līgums (*variance swap*) – līgums, kas ļauj tirgot bāzes aktīva, tāda kā valūtas kurss, procentu likme vai finanšu indekss, dispersiju (svārstīgumu, kas kāpināts kvadrātā);
- 4.9. fonda kopējais risks (*global exposure*) – iespējamo zaudējumu apmērs, ko fonds var ciest darījumos ar AFI, tai skaitā pārvedamos vērtspapīros vai naudas tirgus instrumentos ietvertajiem AFI, un darījumos fonda ieguldījumu portfeļa efektīvas vadības nodrošināšanai;
- 4.10. gadījuma (*event*) risks – risks, ka finanšu instrumenta vērtība pēkšņi vai negaidīti mainās, salīdzinot ar tirgu kopumā, un vērtības pārmaiņas ievērojami pārsniedz parasto vērtības svārstību amplitūdu. Gadījuma risks ir saistīts ar kādu konkrētu vērtspapīru emitentu, piemēram, procentu likmju izmaiņu risks parāda vērtspapīriem vai risks, ka kapitāla vērtspapīru cenas būtiski mainīsies vai strauji svārstīsies;
- 4.11. garantijas iespējas līgums (*warrant*) – tiesības vērtspapīru, kas parasti tiek emitēti vienlaicīgi ar obligācijām vai priekšrocību akcijām, turētājam uz noteiktu vai nenoteiktu laiku nopirkt noteiktu vērtspapīru daudzumu par noteiktu cenu, kas parasti pārsniedz emisijas brīdī esošo tirgus cenu. Ja vērtspapīra cena pārsniedz līgumā noteikto garantijas īstenošanas cenu (noteikto pirkšanas cenu), tad investors var pirkt vērtspapīru par garantijas īstenošanas cenu un pārdot to ar peļņu. Pretējā gadījumā garantijas termiņš beidzas vai garantija paliek neizmantota;
- 4.12. idiosinkrātiskais (*idiosyncratic*) risks – risks, ka finanšu instrumenta vērtība mainās vairāk vai mazāk nekā tirgus kopumā, bet ne pēkšņi vai negaidīti;
- 4.13. kopējā ienesīguma līmeņa mijmaiņas līgums (*basic total rate of return swap*) – divpusējs līgums starp kopējā ienesīguma maksātāju un kopējā ienesīguma saņēmēju, saskaņā ar kuru kopējā ienesīguma maksātājs maksā kopējo

ienesīgumu no līgumā minētā (tālāk tekstā arī – atsauces) aktīva un no kopējā ienesīguma saņēmēja saņem maksājumu, kas faktiski ir mainīgās likmes (piemēram, LIBOR) un starpības (*spread*) summa;

4.14. nestandarta kopējā ienesīguma līmeņa mijmaiņas līgums (*non-basic total rate of return swap*) – kopējā ienesīguma līmeņa mijmaiņas līgums, kurā mainīgās likmes maksājuma vietā paredzēts veikt fiksētas likmes maksājumu vai maksājumu, kas balstīts uz cita atsauces aktīva kopējo ienesīgumu;

4.15. riska darījumu apmērs ar darījumu partneri (*risk exposure to a counterparty*) – iespējamo zaudējumu apmērs darījumos ar RTN AFI, ja darījumu partneris pārtrauks pildīt savas saistības;

4.16. specifiskais tirgus risks – risks, kas aptver idiosinkrātisko risku un gadījuma risku;

4.17. sviras finansējums (*leverage*) – darījumi ar AFI un finanšu instrumentiem, kuros ietverti AFI, kā arī darījumi fonda ieguldījumu portfeļa efektīvas vadības nodrošināšanai, kuru rezultātā tiek palielināts fonda riska darījumu (*exposure*) apmērs;

4.18. tiesību iespējas līgums (*right*) – komercsabiedrības akcionāru tiesības parakstīties uz jauna laidiena parastajām akcijām pirms to publiskā piedāvājuma izteikšanas;

4.19. vispārējais tirgus risks – risks, ka vērtspapīra cena mainīsies tādu faktoru dēļ, kas ir saistīti ar procentu likmju izmaiņām (parāda vērtspapīru gadījumā) vai ar plašām izmaiņām kapitāla tirgū (kapitāla vērtspapīru gadījumā), kuras nav saistītas ar kādu konkrētu vērtspapīru emitentu;

4.20. vērtspapīru aizdevuma darījums (*securities lending agreement*) – darījums, kad fonds aizdod vērtspapīrus pret atbilstošu nodrošinājumu ar nosacījumu, ka aizņēmējs atdos atpakaļ līdzvērtīgus vērtspapīrus noteiktā datumā nākotnē vai tad, kad to pieprasīs fonds.

II sadaļa

Fonda kopējā riska aprēķināšana

5. Fonda kopējo risku sabiedrība var aprēķināt vienā no šādiem veidiem:

5.1. kā fonda izmantoto AFI, t.sk. finanšu instrumentos ietverto AFI, kā arī darījumu fonda ieguldījumu portfeļa efektīvas vadības nodrošināšanai riska vērtību kopsummu, kas noteikta saskaņā ar saistību metodi (*commitment approach*), ievērojot šo noteikumu III sadaļā noteiktās prasības (nedrīkst pārsniegt fonda neto aktīvu vērtību);

5.2. kā fonda ieguldījumu portfeļa tirgus risku, mērot maksimāli iespējamo zaudējumu apmēru, kas izriet no fonda ieguldījumu portfeļa tirgus riska, ar noteiktu ticamības intervālu, noteiktā laika periodā saskaņā ar RPV metodi (*value at risk approach*), ievērojot šajos noteikumos noteiktās prasības.

6. Fonda kopējā riska noteikšanai saskaņā ar RPV metodi sabiedrība drīkst izmantot relatīvās RPV metodi vai absolūtās RPV metodi, ievērojot šo noteikumu IV sadaļā noteiktās kvantitatīvās un kvalitatīvās prasības attiecīgās metodes izmantošanai. Izvēlēto metodi (relatīvo vai absolūto) turpmāk lieto konsekventi.

7. Sabiedrība izvērtē, kura no metodēm (saistību vai RPV metode un, ja RPV metode, tad absolūtā vai relatīvā) kopējā riska aprēķināšanai ir piemērota attiecīgā fonda riska profilam, ņemot vērā ieguldījumu politiku, ieguldījumu stratēģiju, izmantoto AFI veidus un sarežģītību, kā arī AFI īpatsvaru fonda ieguldījumu portfeli, veic pašnovērtējumu un, pamatojoties uz to, pieņem lēmumu par metodes izvēli. Sabiedrība dokumentē lēmumu un tā pamatojumu, kurā norāda visus apsvērumus attiecīgās metodes izvēlei. Izvēlēto metodi norāda fonda prospektā.

8. Sabiedrība drīkst sākt RPV metodes izmantošanu fonda kopējā riska noteikšanai 30 dienas pēc šo noteikumu IV sadaļas 10. daļā minētās informācijas iesniegšanas Komisijai, ja Komisija šajā laikā nav pieprasījusi sabiedrībai precizēt, papildināt vai veikt uzlabojumus iesniegtajā dokumentācijā.
9. Fonda kopējā riska aprēķināšanai sabiedrība izmanto RPV metodi atbilstoši šo noteikumu IV sadaļas prasībām, ja kopējā riska aprēķina metodes izvēles pašnovērtējums liecina, ka:
- 9.1. fonds izmantos sarežģītas ieguldījumu stratēģijas, kas veidos vairāk nekā nenozīmīgu ieguldījumu politikas daļu;
- 9.2. nestandarta (*exotic*) AFI riska apmērs būs vairāk nekā nenozīmīgs;
- 9.3. saskaņā ar saistību metodi aprēķinātais kopējais risks pienācīgi neatspoguļos fonda ieguldījumu portfeļa tirgus risku.
10. Izmantojot absolūto RPV metodi, aprēķinātā RPV nedrīkst būt lielāka par 20% no fonda neto aktīvu vērtības.
11. Izmantojot relatīvo RPV metodi, ieguldījumu portfeļa RPV nedrīkst pārsniegt atsauces ieguldījumu portfeļa, kas minēts šo noteikumu IV sadaļas 1. daļā, RPV vairāk kā divas reizes.
12. Fonda kopējais risks tiek aprēķināts vismaz reizi dienā, un, ņemot vērā fonda ieguldījumu stratēģiju, tiek izvērtēta nepieciešamība veikt vairākkārtējus aprēķinus dienas laikā, lai nodrošinātu Ieguldījumu pārvaldes sabiedrību likuma 66. panta septītajā daļā noteiktā fonda kopējā riska ierobežojuma pastāvīgu ievērošanu.

III sadaļa

Saistību metodes izmantošana fonda kopējā riska noteikšanai

1. daļa. Vispārīgās prasības

13. Izmantojot saistību metodi fonda kopējā riska aprēķinam, sabiedrība piemēro šajā sadaļā aprakstīto metodoloģiju visām AFI pozīcijām, t.sk. pārvedamos vērtspapīros un naudas tirgus instrumentos ietvertajiem (*embedded*) AFI, neskatoties uz to, vai darījumi noslēgti ar mērķi gūt peļņu saskaņā ar fonda ieguldījumu politiku, riska ierobežošanai vai efektīvai fonda ieguldījumu portfeļa vadībai, un neatkarīgi no tā, vai AFI ir pozitīva vai negatīva uzskaites vērtība (patiesā vērtība).
14. Aprēķinot fonda kopējā riska apmēru, sabiedrība drīkst ņemt vērā savstarpējā ieskaita un riska ierobežošanas pasākumus atbilstoši šīs sadaļas 5. daļā noteiktajām prasībām ar nosacījumu, ka minēto pasākumu piemērošanas rezultātā attiecīgā riska darījuma apmērs tiek nepārprotami samazināts un nepaliek neievēroti acīmredzami un būtiski riski.
15. Ja AFI izmantošana nerada fondam papildu risku, to drīkst neiekļaut fonda kopējā riska aprēķinā, izmantojot saistību metodi, ņemot vērā šīs sadaļas 7. daļā noteiktās prasības.
16. Uz fonda rēķina ņemtos aizņēmumus, kuru termiņš ir līdz trim mēnešiem, fonda kopējā riska aprēķinā neiekļauj.

2. daļa. Riska vērtības noteikšana standarta AFI

17. Saskaņā ar saistību metodi šajā daļā minēto AFI jeb standarta AFI riska vērtība ir pielīdzināma atbilstošas pozīcijas bāzes aktīva tirgus vērtībai. To var aizstāt ar RTT nākotnes līguma nosacīto pamatvērtību (*notional value*) vai cenu, ja šāda pieeja ir konservatīvāka. Attiecībā uz nestandarta (*non-standard*) AFI, kad AFI nav iespējams

noteikt riska vērtību kā ekvivalenta bāzes aktīva tirgus vērtību vai nosacīto pamatvērtību, var izmantot alternatīvu pieeju, kas aprakstīta šīs sadaļas 4. daļā, ar nosacījumu, ka šādu AFI īpatsvars fonda ieguldījumu portfeli ir nenozīmīgs.

18. Aprēķinot fonda kopējo risku saskaņā ar saistību metodi, ievēro šādas prasības:

18.1. aprēķina riska vērtību katram atsevišķam AFI, katram ietvertajam AFI un darījumam fonda ieguldījumu portfeļa efektīvas vadības nodrošināšanai (tālāk tekstā – riska vērtība);

18.2. atbilstoši šīs sadaļas 5. daļai identificē savstarpējā ieskaista un riska ierobežošanas pasākumus. Aprēķina neto jeb tīro riska vērtību (*net commitment*) pēc savstarpējā ieskaista un riska ierobežošanas pasākumu piemērošanas, ņemot vērā, ka:

18.2.1. bruto riska vērtība (*gross commitment*) ir vienāda ar katra atsevišķā AFI, tai skaitā ietverto AFI, riska vērtību pēc AFI savstarpējā ieskaista pasākumu piemērošanas;

18.2.2. fonda ieguldījumu portfeli esoša finanšu aktīva tirgus vērtību drīkst izmantot, lai samazinātu AFI bruto riska vērtību, ievērojot šīs sadaļas 5. daļā noteiktās prasības;

18.2.3. saskaņā ar šo noteikumu 18.2.2. punktu koriģētā bruto riska vērtība, izteikta absolūtos skaitļos, veido neto jeb tīro riska vērtību;

18.3. aprēķina kopējo riska apmēru, ko veido šādu komponentu summa:

18.3.1. katra AFI, kam nav piemēroti savstarpējā ieskaista vai riska ierobežošanas pasākumi, riska vērtība, kas izteikta absolūtos skaitļos;

18.3.2. AFI neto jeb tīrā riska vērtība, kas izteikta absolūtos skaitļos;

18.3.3. atbilstoši šīs sadaļas 6. daļai aprēķinātā katra darījuma fonda ieguldījumu portfeļa efektīvas vadības nodrošināšanai riska vērtība.

19. Bruto un neto jeb tīrās riska vērtības aprēķina pamatā ir AFI pozīcijas precīza konvertēšana šā AFI bāzes aktīva tirgus vērtībā.

20. Katra AFI riska vērtību un katra darījuma fonda ieguldījumu portfeļa efektīvas vadības nodrošināšanai riska vērtību konvertē fonda valūtā, izmantojot tās dienas, kurā tiek veikts aprēķins, kursu (*spot rate*).

21. Ja valūtas AFI darījumā neviena no iesaistītajām valūtām nav fonda valūta, aprēķinot AFI riska vērtību, ņem vērā riska vērtību, kas izriet no valūtu konvertēšanas fonda valūtā.

22. Riska vērtību RTT nākotnes līgumiem (*futures*) nosaka šādi:

22.1. obligāciju nākotnes līgumiem – noslēgto līgumu skaitu reizina ar līguma nosacīto vērtību (*notional contract size*) un lētākās (*cheapest-to-deliver*) atsauces obligācijas tirgus cenu;

22.2. procentu likmju nākotnes līgumiem – noslēgto līgumu skaitu reizina ar līguma nosacīto vērtību;

22.3. valūtas nākotnes līgumiem – noslēgto līgumu skaitu reizina ar līguma nosacīto vērtību;

22.4. kapitāla vērtspapīru nākotnes līgumiem – noslēgto līgumu skaitu reizina ar līguma nosacīto vērtību un attiecīgā bāzes aktīva tirgus cenu;

22.5. indeksu nākotnes līgumiem – noslēgto līgumu skaitu reizina ar līguma nosacīto vērtību un attiecīgā indeksa vērtību.